

Et 25 års-minne:

Fire års internering i Trondhjemsfjorden.

Erindringer fra livet ombord i hjelpekrysseren „Berlin“ i Hommelvik og Lofjorden.

Av GUSTAV NIEBUHR

I.

Det kunde kanskje være i man- ges interesse å høre litt om vår interneringstid med hjelpekrysseren «Berlin» i årene 1914—19.

Som alle i og omkring Trondhjem vet og husker ankret vi med «Berlin» ganske uventet den 16. november 1914, altså for 25 år siden, om morgenen kl. 9 på Trondhjems red. Da «Berlin» måtte betraktes som krigsskip, måtte vi etter internasjonalt reglement forlate Trondhjem igjen innen 24 timer såfremt vi ikke vilde bli internert og desarmert. Men å bli ferdig innen nevnte tid, d.v.s. ta inn ca. 1500 tonn kull, en god porsjon proviant m.m. var p.g.a. dengang manglende trans-

portmidler, spesielt m.h.t. kull en umulighet, for kull hadde vi minst av. Dessuten var der en hel del å gjøre for å få oversett maskinene.

Vi måtte derfor neste morgen, den 17. november, kl. 10, bite i gresset, og byens kommandant erklærte skibet samt besetningen for internert med selvsagt efterfølgende desarmering, d.v.s. avlevering av de viktigste kanonder, tendhetter for ammunisjon, geværer og andre slags skytevåben.

Jeg tør kanskje påstå, at de allerfleste av besetningen var betydelig lettet over de siste foranstaltninger for å undgå krigens videre nhygge, i særdeleshet efter

den overordentlig nervepirrende reise vi hadde bak oss og som er et kapitel for sig selv i verdenskrigens historie.

Efter noen dagers opphold på Trondhjems red blev vi så dirigert til Hommelvik under ledelse av taubåten «Einar» som var under militærkommando.

Kommet vel til Hommelvikbukten gikk vi til ankers tvers av kaien omtrent midt i bukten. På grunn av skibets størrelse måtte vi ligge med forholdsvis kort hivede kjettinger, for ikke å komme i berøring med kaien ved strømskifte, så lenge vi ikke var fortøiet med akterskibet, og dette tok en stund. Imen blev der arbeidet med full kraft for å få

rammet og støpt inn svære jernpeler til bruk for akterfortøininger. Men omsider blev også disse ferdig og båten blev derefter fortøiet med de sværeste armtykke stålvirer vi hadde til rådighet plus noen enda tykkere tauliner, mens ankerkjettinger blev stukket ut til 120 favner. Båten lå nu omtrent rett nord—syd og som hjelpekrysser var «Berlin» fra nu av ute av spillet for krigens vedkommende.

Dette var en ting. Men hvad skulde skje med oss selv? Skulde hele besetningen, undtagen noen enkelte vaktmannskaper ombord, interneres på land, eller skulde vi beholde den fornøielsen å bli ombord?

Ja, sant å si, bølgene gikk høit angående dette spørsmål. Men vi behøvde ikke å vente lenge på avgjørelsen. Denne gikk ut på at hele besetningen skulde bli ombord under sin vante kommando, mens en norsk vaktstyrke, bestående av et kompani soldater med tilsvarende befal og disse igjen under kommando av en marinekaptein og 2 overkanonerer skulde holde oss i sjakk — og vokte over oss med argusøine, så ingen skulde finne på å ta sig en ulovlig sviptur hjemover. Men å passe på dette var lettere sagt enn gjort, for ingen av vaktmannskapene hadde visstnok tatt et kursus hos tankeleseren Emil Knudsen. Angående dette skal jeg dog komme tilbake senere.

Vi blev altså ombord, og ingen fikk lov til å gå på land, undtagen kommandanten og offiserene på æresord, postordonansen og 6 matroser under ledelse av en kor-

poral i begynnelsen som utgjorde besetningen av proviantbåten, hvortil det bruktes en av redningsbåtene.

Som ovenfor nevnt beholdt vi vår egen kommando, og måtte derfor også sørge for våre egne livfornødenheter. Penger til disse, samt til lønninger til besetningen blev anvist fra Tyskland. Vi var altså fullstendig herre over oss selv forsåvidt, men kunde derimot ikke kjekke oss med å synge «En sjømann gikk iland», for det var der satt en bom for, ihvertfall foreløbig. Når post- resp. proviantbåten la til kaien, blev vi møttatt av vakthavende offiser, en av overkanonererne og en korporal eller sersjant med 6 bevebnede soldater og først efter at de ilandkomne var mønstret, fikk vakthavende korporal ordre om å følge våre folk.

Mens det ikke varte lenge, før vi kunde motta besøk ombord, var eskorteringen av postordonansen og den ovennevnte båtbesetning noe som på en måte moret oss riktig godt. Våre folk måtte på den annen side betrakte sig som direkte krigsfanger, for i begynnelsen kunde de ikke gå noen steder, uten at hver en av de få som kom i land, fikk en soldat med skarpladt gevær i he- lene på sig. Disse troskyldige og pliktopfylende soldater gikk selv med i butikker, i husene, på veiene, kort sagt overalt hakk i hel med besetningen av proviantbåten fra den kom til kaien og til den gikk fra samme. Mens disse karene var i land, blev selveste båten grundig oversett. Dette forhold varte en stund. Men så kom

der ordre ombord at foruten korporalen skulde en dekksoffiser, d.v.s. underoffiser I kl. følge med båten, spesielt for å være tilstede på postkontoret når postpakkene blev åpnet i overvær av postfunksjonæren og korporalen eller sersjanten av vekten og en overkanoner. Omsider blev det nemlig etter overenskomsten mellom den tyske og norske regjering tillatt å sende oss pakker, såkalte «Liebesgaben», som almindelig «krigsfangepost» til og med portofritt.

Og glad var vi ombord for å komme i nærmere forbindelse med hjemlandet. Brevpost var allerede tatt for, men var underkastet censur, og mangen en søt ung dame måtte vente lenge på de glødende kjærlighetsbrev. For offisers- resp. dekksoffisersmessen valgtes en dekkoffiser som censor ombord og blev tatt i ed så posten for disses vedkommende blev censurert ombord og sendtes derefter direkte i posten. Dette var selvfølgelig etter overenskomst med vedkommende myndigheter og herigjennem sporet vi allerede det første tegn på norsk velvilje. Enhver av oss, som hadde godt av det, forsøkte heller ikke å misbruke denne imøtekommethet da vår post jo nær sagt gikk direkte.

Postpakker hjemmefra begynte å komme, og rett som det var, tok det flere timer å åpne alle pakker på det lille postkontoret for kontrollens skyld. Den unge postfunksjonær, en søt ung dame forresten, visste mangen gang ikke sin arme råd, hvordan hun skulde bli av med pakkeposten, for kon-

toret var aller minst beregnet til en slik påkjenning. Men ikke nok med det, for det må huskes på at der var ikke bare vedkommende dekksoffiser fra «Berlin» og korporalen eller sersjanten fra vekten tilstede, men også minst 3—4 av håtbesetningen og bak disse igjen soldater med sine faretruede geværer. Enhver kan altså forstå, at det ofte kom til ganske muntre episoder som skubbing og munnbruk, især til det siste mellom soldatene og våre folk, som brukte kraftuttrykk som soldatene ikke forstod noe av, mens disse igjen skjelte til sitt befal m. h. t. eventuelle ordrer.

Jeg må dog bemerke at alt gikk ganske fredelig for sig, skjønt det ofte så ut til å bli ubehageligheter; for våre folk var opriktig talt optirret av å bli fulgt eller ledsaget av en soldat, selv om en bare skulde kjøpe sig en eske sigaretter eller et stykke chokolade, altså ikke et skritt uten bevokning, og dette kan jo også gå på nervene. Men soldatene hadde sin ordre og måtte handle deretter. Blandt disse kunde der være noen som var særlig hatefull overalt som var tysk og benyttet sig av ordren i dens fulle betydning, men de fleste var dog lojale og oppfattet det hele mer som eventyr og komedie.

Jeg må få lov til å innflette her, uten å ville skryte av mig at jeg var omtrent den eneste ombord, ihvertfall blandt dekkspersonalet, som kunde såpass norsk at jeg kunde gjøre mig forståelig. På grunn av dette var også jeg som oftest med proviant-, resp. postbåten, for kontrollens

skyld. Etter at pakkene var gjen-nemrotet og ingen ammunisjon, skytevåben eller bomber kom til syne, og våre folk var optatt med å binde om pakkene igjen, stakk jeg op til 2. etasje for å prate litt med den nuværende lensmann som var den første jeg stiftet bekjentskap med. Men mens vi satt i hyggelig samtale, banket det på døren og med stram honnør, men høflig, blev jeg anmodet om å innfinne mig ved båten, da posten og provianten var håret ned til kaien. Også jeg hadde den fornøielse å bli ledsaget av en soldat, eller som regel av vedkommende korporal eller sersjant.

Efterhvert blev jeg dog så godt kjent med alle vakthavende korporaler, sersjanter, overkanoner og offiserer, at jeg kunde ta mig små friheter, som andre ikke hadde og denne tilliten respekterte jeg som god soldat og misbrukte den aldri, hvorved jeg for min del hadde det som plommen i egget fra første stund av. Efterhvert blev jeg også godt kjent med en stor del av den øvrige befolkning og hadde adgang til nær sagt hvert hus.

II.

BOLIGFORHOLDENE OMBORD

Besetningen ombord var på ca. 450 mann, hvorav ca. $\frac{1}{3}$ hørte til dekk- og resten til maskinpersonalet.

Mens mannskapene hadde sine opholds- og soverum i mellomdekkene, d.v.s. de tidligere rum for 3. kl. for emigranter, var de tidligere røkesalonger og øvrige opholdsrum tatt i bruk til messene for befal.

Således holdt offiserene til i 1. kl. spise- og røkesalong på øverste promenadedekket. Som beboelsesrum la kommandanten beslag på de tidligere kapteinsrummene, utstyrt med all komfort, så her manglet ingenting. Offiserene og dekksoffiserene blev overlatt de 1. kl. lugarer som lå fremst på promenadedekket. Også disse var meget komfortable med plysjgarniturer, mahognimøbler, 3-delte toalettskap med innfeldte forsiringer og speil innenfor og for største parten med eget badeværelse ved siden av.

Jeg kan vel trygt påstå, at kun et fåtall av krigens deltagere bodde så komfortabelt, som vi gjorde det ombord.

Som spise- og opholdsrum fikk dekksoffiserene overlatt røkesalong 2. kl. med tilstøtende anretning og utskjenk. Denne salong var holdt i mørk mahogni med dreibare stoler ved bordet og sofaer med skinntrekk. Dessuten var her innbygget et ualmindelig hyggelig lite rum med plass nok til 6 personer, et ovalt bord og skinnsofa rundt om på sidene. Dette rummet fikk navnet «El-skovsburet» og jeg kunde den gang ikke tenke mig, at jeg siden skulde stifte nærmere bekjentskap med «buret». Dog herom senere.

Som alle kan tenke sig, manglet heller ikke dekksoffiserene noe som angikk komfort.

All øvrig befal hadde som opholds- og spiserum (messe) fått tildelt 3. kl. spisesal. Omenn plass nok, var utstyret mindre behagelig enn i offisers- og dekksoffisersmessen, altå ganske i forhold til

de forskjellige klassers spisesaler ombord på de daværende passasjerbåter.

Som soverum hadde dette befal, som stod i rang av sersjant og korporal alle 2. kl. passasjerlugarer på begge sider på nederste promenadedekket. Disse lugarer var jo betydelig mindre med køier, mahognivaskeservant til å klaffe ned og toalettspeil ovenfor og sofabenk. Alt noe trangt, dog selv om det var trangt, ønsket visst ingen av dette befal å bytte med skyttergravene.

Mannskapet, matroser og fyrbøtere o.s.v. fikk opholde sig i emigrantsove- og opholdsrummene. I disse soverum var der jernstativer med opmonterte, faste jernsenger. I passasjerfarten var disse rum beregnet til den store masse emigranter og derfor mere primitivt utstyrt, likeledes med hensyn til spisesal. Her var lange bord og ditto benker, med plass for 6 til 12 i en rekke. At mannskapet måtte ta til takke med disse rum, skyldtes at før vi forlot Bremerhaven blev alle 3. kl. lugarer revet ut på mellomdekket på begge sider, for å gi plass til våre miner i et antall av 100 på hver side, og jeg må si, at disse tok plass.

Da jeg antok at disse opplysninger vil være nok til en liten orientering ombord m. h. t. de forskjellige messer og soverum, skal jeg gå over til selveste livet ombord, som det artet sig i begynnelsen.

(Fortsettelse).

Kapitel III.

Livet ombord.

Som på ethvert krigsskib, enten det ligger i havn eller ikke, blir der satt forskjellige vaktposter. Det er nu engang skikk og bruk. Disse hadde i grunnen intet å passe på, undtagen fortøininger på akterdekket og på broen, rutinebåten fra land og eventuelt avdrift i tilfelle ankerne skulde sklire i sterk vind, da måtte de varsle straks. Men vi hadde, som rimelig var, nok mannskap å ta av. For å kontrollere disse vaktposter og all trafikk ellers, måtte der også være officersvakt, d. v. s. 24 timer ad gangen. Av disse officerer var der også til å begynne med nok. Hvorledes dette antall minket, skal jeg forklare senere. Maskinvakt måtte der også være p. g. a. de viktigste maskiner som måtte holdes igang. f. eks. dynamoen måtte gå uavbrutt. Hver aften kl. 21 gikk vakt-havende officer resp. ingeniør sin runde for å kontrollere om alt var i orden.

Det aller verste var i lengden å skaffe beskjeftigelse til alle mann. for at disse ikke skulde falle i en dvale, som ingen var i stand til å få dem ut av igjen. Det første året holdt vi på med noen timers ekser-sis på formiddagen, men dette var ikke så greit på en passasjerbåt, hvor man bare hadde promenade-dekket til rådighet. Når 50 mann var samlet og skulde begynne, så blev det snart for trangt både i bredden og i lengden. Det blev derfor nesten bare med gymnast-iske øvelser og på stødet marsj. Når man gjentar dette et 1/2 år igjennem, så skjønner visstnok enhver at dekksofficerene som skul-

de eksersere med 50 mann, fryktet for å begynne; for det var ikke langt unda, at hele troppen vilde nekte tvert. Etter ennu 1/2 års for-løp hadde da også nesten alle ska-vanker både her og der, så tilsist hadde man bare noen få igjen. Vi måtte derfor prøve noe annet for å komme ut av ensformigheten. Det blev nu laget en del kasser, sving-stang og andre greier til turning. Dette syntes å slå godt an og gjorde det også de første 2—3 måneder. Men mannskapene begynte å bli noe sløv og man måtte til stadighet finne på noe nytt.

Arbeidstjeneste.

Selvfølgelig var det ikke bare eksersisen man holdt på med, men denne var den verste faktor. Men vi måtte ta 1 a 2 timer om dagen til denne for å oprettholde disiplin-lengst mulig.

Ellers var det arbeidstjeneste ombord m. h. t. skibets renhold og andre arbeider som trengtes til stadighet, f. eks. eftersyn av rutinebåtene (redningsbåter) som der stadig bruktes to av til alt mulig. Men jo lenger det drog ut med krigens slutt, desto vanske-ligere blev mannskapene, for disse vilde på liv og død i land og fant på alt mulig og umulig. Selv med rengjøringen om formiddagen var det etter et års forløp nesten umu-lig å holde dem på arbeidsplassen. Folkene forsvant i lugarene og i de utallige smutthuller ombord samt gangene og kom først til syne igjen ved middagstiden. — Slu nok var de også, slik at ikke alle smatt bort samtidig, men de hadde avtalt sig imellem, at en skulde gå nu, den annen da, og dette var for vakt-havende dekksofficer nesten

2

Et 25 års-minne:

Fire års internering i Trondhjemsfjorden

Av Gustav Niebuhr.

Erindringer fra livet ombord i hjelpekry-seren „Berlin“ i Hommelvik og Lofjorden.

umulig å kontrollere p. g. a. alle de ganger og lugarer. Spurte man etter, hvor den og den var, fikk man med den aller alvorligste mi-ne alle tenkelige svar og man var kommet like langt, for de var og blev borte.

Selv om befalet for en stor del så mellom fingrene, så var vi allikevel nødt til å melde en og annen for forsømmelsen i tjenesten og vedk. fikk noen dagers arrest; men også dette var til sist fåfengt, for karene i arresten fikk da gode dager og blev tilstuet alt hvad de behøvde. Alt dette fikk selvfølge-lig kommandanten også rede på, men måtte nærmest se på det fra den humoristiske side, for med makt var her ingenting å gjøre, dette forstod vi alle. Kanskje nettop av disse grunner satte han sig i forbindelse med generalen i Trondhjem for å sette ham inn i forholdene.

Generalen i Trondhjem var nu ikke uvitende om dette og forsøkte på beste måte å støtte med adspredelser. Flere ganger beordret han

divisjonsmusikken ombord og andre ganger gav han tillatelse til at skuespiller Sophus Dahl og tanke-leseren Emil Knudsen kom om-bord for å gi forestillinger, og jeg må si at alt dette var meget velkommen; for dette var riktig adspredelse foruten besøkende som fikk komme ombord hver søndag.

Kino.

Da alle var svært begeistret over dette tiltak fra generalen, blev der etter ansøknig forsøkt installert en kino i den fhv. konsert- og dan-sesal. Denne ansøknig blev imøte-kommet og man satte sig i forbindelse med den daværende kinoeier *Kreusel* for levering av films og filmapparat. De nødvendige led-ninger til lys montertes ombord av våre egne folk. Men da vi ikke hadde noen øvet filmoperatør, en-gasjertes en fra land for å lære op en av maskinpersonalet. Film skul-de forevises 2 ganger i uken, på søndag og torsdag og entréen var 25 øre.

Nu syntes vi at mere kunde vi nesten ikke forlange og «kinoen» var på disse dager eller aftener fullt besatt.

Dette var egentlig den beste adspredelse ombord og alle gledet sig til neste gang.

Men omsider hadde en annen, mere lidenskapelig adspredelse grepet om sig, nemlig kortspill, og det var ingen istand til å stanse.

Arbeidstjenesten, som før nevnt, var nemlig slutt kl. 16, og efter den tid kunde enhver gjøre hvad han vilde, og hvad var vel mere fristende enn nettop kortspill for å fordrive hele aftenen. Selvfølgelig la andre, men mindretallet, sin elsk på sjakk og musikk, særlig det siste, for vi hadde noen gode musikere ombord som tilslutt dannet et eget orkester samt sangkor, og dess-uten var der enkelte som efter-hvert anskaffet sig enten sither eller mandolin. Disse slo sig til slutt også sammen til små grupper på 4—6 mann og innspilte sig, så det blev den herligste mandolin- og si-thermusikk fra båtsdekket i de lyse

Et 25 års-minne:

Fire års internering i Trondhjemsfjorden

Erindringer fra livet ombord i hjelpekryseren „Berlin“ i Hommelvik og Lofjorden.
Av Gustav Niebuhr.

umulig å kontrollere p. g. a. alle de ganger og lugarer. Spurte man etter, hvor den og den var, fikk man med den aller alvorligste minne alle tenkelige svar og man var kommet like langt, for de var og blev borte.

Selv om befalet for en stor del på mellom fingrene, så var vi allikevel nødt til å melde en og annen for forsømmelsen i tjenesten og vedk. fikk noen dagers arrest; men sårene i arresten fikk da gode dager og blev tilstukket alt hvad de behøvde. Alt dette fikk selvfølgelig kommandanten også rede på, men måtte nærmest se på det fra den humoristiske side, for med nakt var her ingenting å gjøre, dette forstod vi alle. Kanskje nettop av disse grunner satte han i forbindelse med generalen i Trondhjem for å sette ham inn i forholdene.

Generalen i Trondhjem var nu ikke uvitende om dette og forsøkte på beste måte å støtte med adspreselser. Flere ganger beordret han

divisjonsmusikken ombord og andre ganger gav han tillatelse til at skuespiller Sophus Dahl og tankeleseren Emil Knudsen kom ombord for å gi forestillinger, og jeg må si at alt dette var meget velkommen; for dette var riktig adspredelse foruten besøkende som fikk komme ombord hver søndag.

Kino.

Da alle var svært begeistret over dette tiltak fra generalen, blev der etter ansøking forsøkt installert en kino i den fhv. konsert- og dansesal. Denne ansøking blev imøtekommet og man satte sig i forbindelse med den daværende kinocier *Kreusel* for levering av films og filmapparat. De nødvendige ledninger til lys montertes ombord av våre egne folk. Men da vi ikke hadde noen øvet filmoperatør, engasjertes en fra land for å lære op en av maskimpersonalet. Film skulde forevises 2 ganger i uken, på søndag og torsdag og entréen var 25 øre.

Nu syntes vi at mere kunde vi nesten ikke forlange og «kinoen» var på disse dager eller aftener fullt besatt.

Dette var egentlig den beste adspredelse ombord og alle gledet sig til neste gang.

Men omsider hadde en annen, mere lidenskapelig adspredelse grepet om sig, nemlig kortspill, og det var ingen istand til å stanse.

Arbeidstjenesten, som før nevnt, var nemlig slutt kl. 16, og efter den tid kunde enhver gjøre hvad han vilde, og hvad var vel mere fristende enn nettop kortspill for å fordrive hele aftenen. Selvfølgelig la andre, men mindretallet, sin elsk på sjakk og musikk, særlig det siste, for vi hadde noen gode musikere ombord som tilslutt dannet et eget orkester samt sangkor, og dessuten var der enkelte som efterhvert anskaffet sig enten sither eller mandolin. Disse slo sig til slutt også sammen til små grupper på 4—6 mann og innspilte sig, så det blev den herligste mandolin- og sithermusikk fra båtsdekket i de lyse

sommer- og tussmørke høstaftener. Skjønt det efterhvert dukket op flere amatørmusikere, kom ikke musikken og sjakk på langt nær på høide med kortspillet. Dette antok tilsist ganske faretruende dimensjoner, for det spiltes høit, ja meget høit i de forskjellige spill, så mange måtte svi for det i lang tid. Noen fanatikere begynte straks efter kveldsmaten og holdt på hele natten igjennem ved vekslende hell og uhell.

Inntil kl. 22 fikk de menige og underbefal lov til å holde til i sine opholdsrum, siden skulde det være ro overalt. Men efter den tid fortsattes det i lugarene og her kunde ingen kontrollere hvad som foregikk da spillerne forholdt sig meget rolig for ikke å vekke mistanke overfor vakthavende dekksofficerer som gikk sine natlige runder.

Anderledes var det med dem som satt og drakk halve natten, og blev høirøstet, for av øl og spirituosa hadde vi mere enn nok ombord. At vi ikke blev oprådd for disse varer, sørget vi for i god tid og leverandøren av vår nationaldrikk — ølet — var byens kjente Aktiebryggeri, mens samlaget måtte skaffe oss de litt sterkere varer, ja til og med tollfritt.

De menige og underbefal hadde jo dengang en forholdsvis liten lønn, men greide allikevel å kjøpe sig en halvliter og drammer, da en halv liter øl ombord ikke kostet mer enn 25 øre og en dram betaltes med 10 øre. Enhver kan nu forstå at fremmede, ikke bare civile men også militære strømmet til Hommelvik i hundrevis for å komme ombord, og herigjennem blev mangt et bekjentskap stiftet som

senere viste sig å være til fordel for mange.

KAPITEL IV.

LANDLOV I SIKTE!

Imidlertid var landlov også blitt tillatt for dekksofficerene, selvfølgelig også på æresord i likhet med de officerer som var igjen. Men mannskapet måtte fremdeles bli ombord og disse så ganske olmt på oss som kunde gå iland. Det ulmet mere og mere inntil kommandanten ikke så annen utvei enn å innsende en ansøking til generalen i Trondhjem med anmodning om passende landlov for mannskapene. Omsider kom svaret som gikk ut på at mannskapene kunde gå iland, men under ledelse av en officer resp. dekksofficer og i tropper op til 50 mann. Denne leder eller fører måtte avgi sitt æresord på å bringe alle 50 mann tilbake.

Som nevnt før, fikk vi merkelig nok fra første stund av lov til å motta besøk ombord. I de første ukene efter interneringen strømmet folk til Hommelvik og kunde også komme ombord efter at navnene var notert av vakthavende på land. Denne ordning viste sig senere å være meget uheldig, for det var en glimrende anledning for en del officerer til å komme sig forklædt blandt mengden om aftenen og gjennom den noe overfladiske kontroll og ikke lenge efterpå fantes det ingen andre officerer igjen enn forhenværende nestkommanderende, stabslægen, stabsingeniøren og intendanten eller regnskapsføreren.

(Forts.)